

۹۹/۱۰

۲۱۱ ۵۲ ۴۹

شماره سری

رقبنا نقل منا آیت الله العظمی
حیاتِ نهم

پرسش و پاسخ های در

شناخت تاریخ و علوم قرآنی

تألیف دکتر مجید معارف

استاد دانشکده الهیات دانشگاه تهران

۱۳۹۹

www.ketab.ir

معارف مجید ۱۳۳۲ -

پرسش و پاسخ‌هایی در شناخت و تاریخ علوم قرآنی / تألیف مجید معارف، تهران، کویر

چاپ نهم ۱۳۹۹

ISBN:978-964-6144-08-8

۲۹۴ ص فیبا

فهرست نویسی بر اساس اطلاعات فیبا

کتابنامه: ص ۲۸۳ - ۲۸۶؛ همچنین به صورت زیر نویس .

۱. قرآن، علوم قرآنی، پرسش و پاسخ‌ها ۲. قرآن، تاریخ، پرسش‌ها و پاسخ‌ها

عنوان چاپ نهم ۱۳۹۹

۲۹۷/۱۵۰۷۶

کتاب . ملی ایران : ۴۴ م/۶۴ BP

۷۶-۷۳۵۶ م

www.ketab.ir

انتشارات کویر

پرسش و پاسخ مبانی دین

شاخه تاریخ و علوم قرآنی

تألیف دکتر سعید معارف

- طراح جلد: علی خورشیدپور • طراحی صفحه آرای: انتشارات کویر
- چاپ و صحافی: غزال • بارگان: ۵۰۰
- چاپ اول: ۱۳۷۶ • چاپ نهم: ۱۳۹۹ • قیمت: ۵۰۰۰ تومان
- نشانی: تهران، کریم خان زند، ابتدای قائم مقام فراهانی، کوی یکم، شمالی، ساختمان کویر
- کد پستی: ۱۵۸۵۹۱۴۹۱۱ • تلفن: ۸۸۳۰۱۹۹۲ - ۹ - ۸۸۳۴۲۶۹۸ • نمابر: ۸۸۳۴۲۶۹۷
- تمامی حقوق این اثر محفوظ است. تکثیر یا تولید مجدد آن کلاً و جزئاً، به هر صورت (چاپ، فتوکپی، صوت، تصویر و انتشار الکترونیکی) بدون اجازه مکتوب ناشر ممنوع است.

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۹	پیش‌گفتار
۱۳	شش سده‌ماتی - جایگاه قرآن در روایات اسلامی
۱۵	مقدمه
۱۷	گلچینی از روایات قرآنی
۱۷	۱- فضیلت و منزلت قرآن
۱۸	۲- جامعیت و ارزش قرآن
۱۸	۳- تعلیم و تعلم قرآن
۱۹	۴- قرائت قرآن، آثار و فوائد
۲۱	۵- کیفیت قرائت قرآن
۲۲	۶- قرائت قرآن با صوت زیبا
۲۳	۷- حفظ قرآن و آثار آن
۲۴	۸- قرائت قرآن از روی مصحف
۲۴	۹- قرائت قرآن و تدبیر در آن
۲۵	۱۰- قرائت قرآن و عمل به آن
۲۷	بخش اول - مباحثی از تاریخ قرآن
۲۹	فصل مقدماتی - بررسی تاریخ قرآن از نظر سابقه پیدایش
۳۳	فصل اول - عناوین و صفات قرآن کریم
۴۱	فصل دوم - وحی و نزول قرآن
۵۱	فصل سوم - مبحث آیه در قرآن

۵۱	الف - کلیاتی در مورد آیه
۵۴	ب - آشنایی با برخی از آیات مشهور
۶۰	ج - ۱۱۴ پیام قرآنی یا شناخت موضوعی باره‌ای از آیات
۸۹	فصل چهارم - مبحث سوره در قرآن
۸۹	الف - کلیاتی در مورد سوره
۹۱	ب - تقسیمات سوره از نظر زمان و مکان
۹۴	ج - تقسیمات و گروه‌بندی سوره‌ها
۹۸	د - نامها و عناوین سوره‌های قرآن
۱۲۱	ه - گروه‌بندی براساس فواتح سور (شروع سوره‌ها)
۱۲۲	سوره‌های مقطعات
۱۲۴	سورهای اقسام
۱۲۵	سوره‌های مخاطبات
۱۲۶	سوره‌های رانیا
۱۲۶	سوره‌های سولات
۱۲۶	سوره‌های متفرقات
۱۲۸	و - آشنایی اجمالی با سوره‌های قرآن کریم
۱۴۳	فصل پنجم - کتابت و حفظ قرآن در زمان رسول خدا (ص)
۱۵۱	فصل ششم - جمع آوری و تدوین قرآن پس از رحلت رسول خدا (ص)
۱۵۱	الف - جمع قرآن توسط علی (ع)
۱۵۳	ب - جمع قرآن در زمان ابوبکر
۱۵۶	ج - جمع قرآن در زمان عثمان
۱۶۳	فصل هفتم - اصلاح رسم الخط قرآن

بخش دوم - علوم قرآنی

۱۶۹	فصل مقدماتی - کلیاتی درباره علوم قرآنی
۱۷۱	نمونه‌ای از منابع علوم قرآنی در قرنهای مختلف
۱۷۳	

۱۷۷	فصل اوّل - قرائت و تجوید قرآن
۱۷۷	الف - علم قرائت
۱۸۸	ب - علم تجوید
۲۰۳	فصل دوّم - اسباب النزول
۲۰۳	الف - مباحث کلی اسباب النزول
۲۰۷	ب - آشنایی با سبب نزول چند آیه و سوره معروف
۲۱۵	فصل سوّم - ناسخ و منسوخ، عام و خاص
۲۱۵	الف - ناسخ و منسوخ، در قرآن
۲۴۴	ب - عام و خاص در قرآن
۲۲۹	فصل چهارم - محکم و متشابه، تنزیل و تأویل
۲۲۹	الف - محکم و متشابه در قرآن
۲۳۴	ب - تنزیل و تأویل در قرآن
۲۳۹	فصل پنجم - معجزه و اء ناز قرآن
۲۳۹	الف - کلیاتی در معجزه قرآن
۲۴۵	ب - بررسی وجوه عجاز قرآن
۲۵۱	فصل ششم - جامعیت و تحریف ناپذیری قرآن
۲۵۹	فصل هفتم - تفسیر و ترجمه قرآن
۲۵۹	الف - سیر تاریخی تفسیر
۲۶۹	نمونه‌ای از تفاسیر شیعه و سنی
۲۶۹	قسمت نخست - تفاسیر شیعه
۲۷۳	قسمت دوّم - تفاسیر اهل سنت
۲۷۶	ب - ترجمه قرآن

منابع و مأخذ

۲۸۳

معجم اصطلاحات کتاب

۲۸۷

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

پیشگفتار مؤلف

قَالَ رَبُّ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ: «الْقُرْآنُ مَأْدِبَةُ اللَّهِ فَتَعَلَّمُوا مِنْ مَأْدِبَتِهِ مَا اسْتَقَامَ»

با حمد و سپاس پروردگار بزرگوار، ایزد منان که به این بنده عاجز و ناتوان کرامت فرمود تا گامی هر چند کوتاه در زمینه‌های علمی قرآن کریم به جامعه اسلامی بردارم و مباحثی از تاریخ و علوم قرآن را در قالبی روشن و با شیوه‌هایی به خوانندگان عزیز تقدیم نمایم، و با نثار درود و صلوات به پیشکامنی اکرم (ص) و اهل بیت آن بزرگوار که به عنوان مخاطبان و معلمان حقیقی قرآن، جایزه بشریت را تا روز قیامت از خوان معرفت خود بهره‌مند ساختند، نکاتی چند را در خصوص این اثر، تألیف و نیز شیوه طرح مطالب کتاب با خوانندگان عزیز در میان می‌گذارم.

۱- قبل از هر چیز لازم به ذکر است که این کتاب به پیشنهاد برادر فاضل و ارجمند جناب آقای محمدجواد مظفر، مدیر محترم انتشارات کور تألیف شده است، چنانکه زحمت طبع کتاب را نیز همین برادر ایمانی که خود در رتبه سفیران قرآن قرار دارد، تقبل نمودند و باید اعتراف کنم که هر چند پیشنهاد ایشان در ابتدا برای اینجانب پیشنهادی غریب و دست‌نیافتنی می‌نمود، لکن اصرار و تشویق مداوم ایشان به انجام این کار، شک و تردید را از اینجانب زائل ساخت و سرانجام به توفیق الهی کتاب حاضر طراحی و تألیف گردید.

۲- همانگونه که گذشت این کتاب از نظر موضوع شامل یک دوره مباحث مربوط به تاریخ و علوم قرآن است که معمولاً در کتابهای مربوط به این دوره به تفصیل مورد بررسی و تحقیق قرار می‌گیرد، طبعاً در مقایسه با کتابهای جامعی که در حوزه تاریخ و

علوم قرآن وجود دارد نمی توان ادعا کرد که تمام نکات تاریخی و یا شاخه‌ها و فروع علوم قرآنی در کتاب حاضر مورد توجه بوده است، اما با توجه به مطالب کتاب می توان گفت کمتر مبحثی از مباحث اساسی تاریخ و علوم قرآنی است که در این کتاب سخنی پیرامون آن به میان نرفته است. به طوری که می توان ادعا نمود که این کتاب در خصوص آشنایی با قرآن کریم، وضعیت تاریخی آن از نظر گردآوری و تدوین و نیز علوم مختلف که به تناسب قرآن به وجود آمده است، شناسنامه خوبی به دست می دهد.

۳- هفت از تألیف کتاب حاضر شناساندن قرآن کریم به اقشار مختلف جامعه است، از این رو سبک نگارش آن به گونه‌ای انتخاب شده که طبقات مختلف سنی و تحصیلی به استفاده از آن قادر گردند. واضح است که دست اندرکاران علوم و معارف اسلامی خاصه دانشجویان، باید در عین حال جهت استفاده بهتر از کتاب حاضر یاد آور می شود که سؤالات طرح شد در هر فصل با یکدیگر ارتباط مشخصی داشته که لازم است خوانندگان محترم در مصاحبه آنها تبادل سؤالات را حتماً در نظر بگیرند. نکته دیگر آنکه نویسنده تلاش کرده است، در طرح مباحث کتاب از ورود به مطالب پیچیده و کاملاً تخصصی اجتناب کند و در هر مورد اطلاعات کلی و اساسی را به دست دهد، با در نظر گرفتن این نکته باید گفت که در کتاب و استفاده از مباحث کتاب - به شرط رعایت نظم منطقی در مطالعه هر فصل - برای طیف مختلف دشوار نخواهد بود، گرچه جهت آشنایی عمیق تر با برخی از مباحث کتاب از جمله: «ناسخ و منسوخ»، «اسباب النزول»، «محکم و متشابه»، «اعجاز» مراجعه به کتب سوم قرآنی و یا گذراندن برخی از دوره‌های تخصصی امری ضروری است.

۴- در تکمیل نکته فوق باید اضافه کرد که گرچه کتاب حاضر به عنوان یک متن تخصصی - در حوزه تاریخ و علوم قرآن - تألیف نشده است، اما در عین حال تلاش مؤلف بر آن بوده تا با مراجعه به معتبرترین کتابهایی که در زمینه تاریخ و علوم قرآنی در شیعه و سنی نگاشته شده است، مطالب هر بخش را تحقیق نموده و به رشته تألیف درآورد به طوری که علاقه‌مندان می توانند با پی گیری منابع اعلام شده در پاورقی

صفحات، اطلاعات تخصصی بیشتری در هر زمینه تحصیل نمایند.

۵- چنانکه می‌دانیم تاریخ قرآن بخشی از تاریخ اسلام به‌شمار می‌رود و مطالب تاریخی با تکیه بر اسنادی نگارش می‌یابد که غالباً با الفاظ و مضامین گوناگونی روایت شده و بعضاً از قطعیت لازم برخوردار نمی‌باشند و بالطبع همین نکته اساس اختلاف برداشت‌ها و پیدایش نظرات مختلف را تشکیل می‌دهد، معهدا در نگارش کتاب حاضر تلاش نویسنده بر آن بوده تا در درجه نخست به مطالب قطعی و متفق بین شیعه و سنی پرداخته شود، در عین حال مباحث اختلافی به گونه‌ای مقایسه‌ای در پاورقی‌ها درج گردد، به این ترتیب پرسش و پاسخ‌های متن کتاب و توضیحات مندرج در پاورقی‌ها به گونه‌ای است که عقاید شیعه و سنی را در باب اطلاعات قرآنی منعکس نماید.

۶- مطالب کتاب حاضر را سه بخش و به شرح زیر تدوین شده است:

بخش مقدماتی با عنوان «جایگاه قرآن در روایات اسلامی» تألیف گردیده که در آن با استفاده از منابع حدیثی و تفسیری سه و سنی به درج ۵۲ روایت قرآنی اقدام شده است، آن هم بدون آنکه در زمینه این روایات پرسش و پاسخ خاصی طراحی شود. بخش اول با عنوان: «کلیاتی درباره قرآن و تاریخ آن» تدوین شده است که خود شامل هفت فصل و در موضوعات: «نامها و عناوین قرآن»، «وحی و نزول قرآن»، «مبحث آیه در قرآن»، «مبحث سوره در قرآن»، «جمع و تدوین قرآن در دوره‌های مختلف» و «اصلاح رسم الخط قرآن» می‌باشد.

بخش دوم کتاب نیز با عنوان: «کلیاتی درباره علوم قرآن» تألیف شده که خود در هفت فصل و در موضوعات: «قرائت و تجوید»، «اسباب النزول»، «نسخ و منسوخ و عام خاص»، «محکم و متشابه و تأویل و تنزیل»، «اعجاز قرآن»، «جامعیت و تحریف ناپذیری قرآن» و «تفسیر و ترجمه قرآن» تنظیم یافته است.

در پایان این گفتار متذکر می‌شود که علوم و اطلاعات قرآنی بسیار متنوع بوده و هرگز ادعای خود می‌شود که بتوان این اطلاعات را در قالب کتاب محدودی تنظیم نمود، از این رو ضمن تقدیم این اثر به علاقه‌مندان قرآن کریم، از همگان دعوت می‌شود که بر نویسنده منت نهاد و نظرات و پیشنهادات خود را در زمینه تکمیل و توسعه اثر حاضر

ارائه کنند، ضمناً وظیفه خود می‌دانم که از خواهر محترم فرحناز گرامی مقدم که در حروف چینی و صفحه‌آرایی کتاب کمال دقت و مراقبت را معمول داشته‌اند، تشکر و قدردانی نموده و موفقیت ایشان را در تمام مراحل زندگی از خدای تبارک و تعالی آرزو نمایم.

امید است همانگونه که رسول خدا (ص) فرموده است بتوانیم به قدر توان و استطاعت خود بخوان گسترده الهی بهره‌برداری کرده و با تاسی به کلام صادق آل محمد (ع) با تلاوت و تدبر روزانه خویش، دم‌بدم عهد و پیمان خود را با خدای صاحب قرآن، تجدید نمائیم.

و من الله التوفيق